

Per Lundström in memoriam

Det är angeläget att hylla Per Lundström i *Marinarkeologisk Tidskrift*. Han kom att få en stor betydelse och en viktig roll i svensk marinarkeologi i ett expansions- och uppbyggnadsskede.

Per Lundström var egentligen inte marint utbildad eller inriktad alls, när han 1960 erbjöds uppgiften att leda utgrävningen av Vasa. Det erbjudandet baserade sig säkerligen i stället på att han var känd som en effektiv och kunnig fältarkeolog. Per Lundström var järnåldersarkeolog till sin ursprungliga profession, verksam vid riksantikvarieämbetet och Historiska museet och skolad i dess tradition av rationalitet, saklighet och en hög värdering av vetenskaplig accribi. Sin yrkeskunskap och bedömningsförmåga fick han stor nytta av i det intensiva och ofta komplicerade skede, som bärgningen och utgrävningen av Vasa innebär. Det gällde att ta (och hålla) ett stadigt grepp över utgrävningen och dess förlopp. Det gällde också att kunna företräda de arkeologiska intressena i samband med diskussionerna med de ansvariga för andra delar av arbetet, t ex för bärgningsteknik, hållfasthetsfrågor och konserveringsteknik. Det var inte alltid som de olika verksamhetsrepresentanterna hade samma uppfattning om målsättningarna och deras genomförande. Det var heller inte alltid arkeologin hade den högsta prioritet under och efter den känsliga bärgningen.

För mig som fick delta inte bara i utgrävningen utan också i verksamheten vid Vasavarvet och uppordningen av det arkeologiska materialet åren efter utgrävningen, framstår Per Lundströms planering och genomförande av uppgiften som föredömligt väl genomförd, tidseffektiv och grannliga. Sett i ett vidare perspektiv var Vasa-utgrävningen det första tillfället då en professionellt utförd arkeologisk fältundersökningsprocess tillämpades på ett vrak av ett stort örlogsfartyg, inte bara i Sverige, utan i hela världen. Det handlade om ett möte mellan företrädare för två ideologier i samhället. Å ena sidan det sjömilitära etablissemanget, med utpräglad teknisk förankring, vilket drev fram bärgningen till ett genomförande, och å andra sidan företrädare för en humanistisk/antikvarisk yrkes- och forskartradition. Bägge har långa anor i svenskt samhälle, men var och är baserade i olika delar av det.

Sett ur mitt eget perspektiv, som delaktig marinarkeologiska utvecklingsverksamheten under 1960-talet och se-

nare, framstår genomförandet av ett antikvariskt lagskydd för skeppsvrak av hög ålder och etableringen av en marinarkeologisk kulturminnesvård som Per Lundströms andra, viktiga insats för svensk marinarkeologi.

När han blev chef för sjöhistoriska museet 1964 fick han överta flera problemkomplex på det marinarkeologiska området från sin företrädare, Hans Hansson. Ett av dem var frågan om hur man skulle skydda de marinarkeologiska fornlämningarna. Dessa blev vid den här tiden i ökad grad föremål för påverkan genom den snabbt expanderande sportdykningen och "fyndplockning" i samband därmed, kommersiell bärgningsverksamhet på vrak och en ökande anläggningsverksamhet i vattnen vid kusterna. Per Lundströms roll för genomdrivandet av det tillägg, som 1967 infördes i svensk forminneslag för att skydda skeppsvrak, äldre än ett hundra år, var central. Arbetet genomfördes i samverkan mellan flera kulturinstitutioner, förvaltningsorgan och med bistånd av adjungerad juridisk expertis. Initiativet var dock Per Lundströms. Underarbetet i form av insamling av argument, t ex av rapporter om fall av skadegörelse, liksom redogörelser för andra skyddsproblem - för genomdrivandet av lagtillägget och för utformandet av lagtexten - utfördes av sjöhistoriska museet.

En naturlig följd av lagtilläggets genomförande blev utvecklingen av den svenska marinarkeologiska kulturvårdsorganisationen, där sjöhistoriska museet fick en central roll. Sett i ett samhällsperspektiv innebär detta utvecklingsarbete att skeppsvrak som marina

fornlämningar blev föremål för det skydd som utövats för landbaserade sådana sedan länge.

Det lärer Per Lundström till stor heder att han insåg vikten av att inleda ett grundläggande av en marinarkeologisk vetenskap. Det saknades vid den här tiden både insikt om de marinarkeologiska fornlämningarnas karaktär, antal, omfattning och spridning, och om hur de kunde och borde undersökas och analyseras. Det saknades också akademisk utbildning i ämnet marinarkeologi och en allsidig vetenskaplig verksamhet på området. En av de mest framträdande nyordningarna inom sjöhistoriska museets organisation från mitten av 1960-talet var utvecklandet, på Per Lundströms initiativ, av kunskapsbaser på dessa områden.

Per Lundströms tredje stora insats på det marinarkeologiska området var genomförandet av Vasaprojektet. Därmed avser jag dels det långsiktiga, ofta komplicerade arbetet med att leda genomförandet av restaurering, utställning och konservering av skeppet, dels planeringen av det nya Vasamuseet, innefattande allt från beräkning av lokalbehov till planering av utställningar och publicering av dokumentation av skeppet. Bägge uppgifterna kom att omspanna Per Lundströms gärning som chef för museet - från mitten av 1960-talet till hans pensionering 20 år senare. Ledandet av dessa verksamheter var inte okontroversiell, genom de olika grupperingar och uppfattningar som kom i dagen och ibland utvecklades till seiga förhandlingsfrågor.

Som forskare gjorde Per Lundström en väsentlig och viktig insats på ett område med nära anknytning till marinarkeologin, nämligen inom den förhistoriska och medeltida hamnarkeologin. Hans insatser för att öka förståelsen av och insikten i det gotländska handels- och hamnväsendet under sen järnålder och tidig medeltid är grundläggande inom denna forskning.

Per Lundström var en sammansatt personlighet, som utmärktes av stor trofasthet, och en stark moral, i djupare bemärkelse. Detta parades med drastisk humor och ett "rivit" och snabbt sinne. De senare egenskaperna skapade goda förutsättningar för intensivt arbete och för arbetsglädje - för den arbetsfrälste liksom för andra.

Carl Olof Cederlund